

INGLIZ TILINI O'RGANISHDA KOMMUNIKATIV
METODLARNING SAMARADORLIGI

Kuyliyeva Farangiz

O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

Filologiya fakulteti 2-kurs talabasi

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada ingliz tilini o'rganish jarayonida kommunikativ metodlarning ahamiyati, samaradorligi va pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Kommunikativ yondashuvning asosiy tamoyillari, uning an'anaviy grammatik-tarjima usullaridan farqli jihatlari hamda til o'rganuvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishdagi roli ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Tadqiqotda ingliz tilini real muloqot asosida o'rganish, interaktiv mashqlar, dialog va rolli o'yinlar, guruhli ishlash metodlarining o'quvchilarning motivatsiyasi, mustaqil fikrlashi va kommunikativ faolligiga ta'siri pedagogik va psixolingvistik nuqtayi nazardan yoritiladi.

Kalit so'zlar: kommunikativ metod, muloqot, nutqiy kompetensiya, interaktiv ta'lim, pedagogika, motivatsiya, til ko'nikmalari, didaktika, kommunikativ yondashuv.

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida ingliz tilini o'rganish nafaqat ta'lim tizimining muhim tarkibiy qismi, balki shaxsning kasbiy va ijtimoiy rivoji uchun zarur vositaga aylanib bormoqda. Ingliz tili xalqaro muloqot, ilm-fan, texnologiya va madaniyatlararo aloqalarning asosiy tili sifatida e'tirof etilmoqda. Shu sababli ingliz tilini samarali o'rgatish masalasi zamonaviy pedagogikaning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi.

An'anaviy til o'rgatish usullarida asosiy e'tibor grammatik qoidalarni yodlash, matn tarjimasi va yozma mashqlarga qaratilgan bo'lib, bu ko'pincha o'quvchilarning erkin nutqiy muloqotda qiynalishiga olib keladi. O'quvchi grammatik jihatdan bilimli bo'lsa-da, real vaziyatlarda o'z fikrini erkin ifoda eta olmasligi ushbu usullarning asosiy kamchiligi sifatida namoyon bo'ladi.

Shu nuqtayi nazardan kommunikativ metod ingliz tilini o'rgatishda muqobil va samarali yondashuv sifatida shakllandi. Bu metod tilni avvalo muloqot vositasi sifatida o'rganishni maqsad qilib qo'yadi va o'quvchini real nutqiy faoliyatga tayyorlashga xizmat qiladi. Kommunikativ yondashuvda til bilim emas, balki amaliy ko'nikma sifatida qaraladi.

Mazkur maqolada ingliz tilini o'rganishda kommunikativ metodlarning mohiyati, afzalliklari, o'quvchi shaxsiga ta'siri hamda ta'lim jarayonidagi samaradorligi ilmiy asosda tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM

Ingliz tilini o'rganishda kommunikativ metodlar zamonaviy til ta'limining markaziy yondashuvlaridan biri sifatida shakllangan bo'lib, uning asosiy vazifasi o'quvchini tilni nazariy bilim sifatida emas, balki real muloqot vositasi sifatida egallashga yo'naltirishdan iboratdir. Ushbu metodga ko'ra, til faqat grammatik qoidalar majmui emas, balki ijtimoiy, madaniy va psixologik jarayonlar bilan uzviy bog'liq bo'lgan murakkab kommunikativ tizim hisoblanadi. Shu sababli kommunikativ metodlar o'quvchining faqat bilimini emas, balki nutqiy faoliyatini, fikrlash uslubini va muloqot madaniyatini ham shakllantirishga xizmat qiladi [1].

Kommunikativ yondashuvning eng muhim jihati shundaki, unda ingliz tili o'rganish jarayoni sun'iy mashqlar asosida emas, balki hayotga yaqin, real kommunikativ vaziyatlar orqali tashkil etiladi. O'quvchi so'z va grammatik konstruksiyalarni alohida qoidalar sifatida emas, balki muayyan nutqiy ehtiyojni qondirish vositasi sifatida o'zlashtiradi. Masalan, savol berish, fikr bildirish, rad etish, rozilik bildirish yoki muammoni muhokama qilish kabi nutqiy holatlar orqali til birliklari tabiiy tarzda o'zlashtiriladi. Bu jarayon tilni mexanik yodlashdan farqli ravishda, uni ongli va funksional tarzda egallash imkonini beradi.

Kommunikativ metodda til ko'nikmalarining barcha turlari — tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish — bir-biri bilan uzviy bog'langan holda rivojlantiriladi. Ayniqsa, tinglab tushunish va gapirish ko'nikmalariga alohida e'tibor qaratiladi, chunki real muloqot jarayonida aynan ushbu ko'nikmalar yetakchi rol o'ynaydi. Dars jarayonida autentik audio va video materiallardan foydalanish o'quvchining tabiiy nutqni idrok etish qobiliyatini oshiradi, talaffuz, intonatsiya va nutq tezligiga moslashuvni ta'minlaydi[2].

Kommunikativ metodlarning samaradorligi, ayniqsa, interaktiv mashqlar orqali yaqqol namoyon bo'ladi. Dialoglar, rolli o'yinlar, munozaralar va muammoli vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar o'quvchini faol nutqiy harakatga undaydi. Masalan, "ish intervyusi", "mehmonxonada suhbat", "sayohat paytidagi muloqot" kabi vaziyatlar o'quvchiga ingliz tilini real hayot kontekstida qo'llash imkonini beradi. Ushbu mashqlar davomida o'quvchi xato qilishdan cho'chimaydi, chunki asosiy e'tibor grammatik mukammallikka emas, balki muloqot samaradorligiga qaratiladi. Bu esa psixologik to'siqlarni kamaytirib, nutqiy ishonchni shakllantiradi [3].

Zamonaviy kommunikativ metodlar an'anaviy yondashuvlardan farqli ravishda o'quvchini passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida shakllantiradi. Guruhli va juftlikda ishlash jarayonida o'quvchilar bir-biri bilan fikr almashadi, savollar beradi, javoblarni tahlil qiladi va umumiy xulosaga keladi. Bu jarayon nafaqat til ko'nikmalarini rivojlantiradi, balki hamkorlik, ijtimoiy muloqot va jamoada ishlash madaniyatini ham shakllantiradi.

So‘nggi yillarda kommunikativ metodlar yangi innovatsion yondashuvlar bilan boyitilmoqda. Shulardan biri task-based learning (vazifa asosida o‘qitish) bo‘lib, bunda o‘quvchiga aniq kommunikativ vazifa yuklatiladi. Masalan, ingliz tilida loyiha tayyorlash, muammoli vaziyatga yechim taklif etish yoki taqdimot qilish. Bu yondashuv o‘quvchining mustaqil fikrlashi, mantiqiy xulosalar chiqarishi va tilni maqsadli qo‘llash qobiliyatini rivojlantiradi [4].

Yana bir muhim yondashuv — problem-based learning, ya’ni muammo asosida o‘qitishdir. Ushbu metodda o‘quvchilar ingliz tilida muayyan muammoni muhokama qiladi, dalillar keltiradi va yechim topishga harakat qiladi. Natijada til o‘rganish jarayoni faqat bilim olish emas, balki fikrlash va tahlil qilish vositasiga aylanadi. Bu esa ingliz tilini akademik va professional faoliyatda qo‘llash uchun mustahkam zamin yaratadi.

Kommunikativ metodlarning zamonaviy shakllaridan yana biri blended learning (aralash ta’lim) modelidir. Ushbu modelda an’anaviy auditoriya mashg‘ulotlari onlayn platformalar bilan uyg‘unlashtiriladi. O‘quvchilar onlayn muhitda lug‘at va grammatik mashqlarni bajarsa, auditoriyada jonli muloqot va muhokamalarda ishtirok etadi. Bunday yondashuv til o‘rganish jarayonini yanada moslashuvchan va samarali qiladi [5].

Kommunikativ metodlarda o‘qituvchining roli ham tubdan o‘zgaradi. O‘qituvchi bilimni tayyor holda beruvchi emas, balki muloqotni tashkil etuvchi, yo‘naltiruvchi va rag‘batlantiruvchi sifatida faoliyat yuritadi. O‘quvchi esa o‘z bilimini mustaqil ravishda shakllantiruvchi subyektg aylanadi. Bu yondashuv o‘quvchining o‘z-o‘zini baholash, refleksiya qilish va mustaqil o‘rganish ko‘nikmalarini rivojlantiradi [6].

Shu bilan birga, kommunikativ metodlarni qo‘llashda grammatik asosni butunlay inkor etish mumkin emas. Grammatik bilimlar kommunikativ ehtiyoj bilan uyg‘unlashgan holda berilgandagina til o‘rganish samarali bo‘ladi. Shu sababli zamonaviy pedagogik yondashuvlarda kommunikativ va strukturaviy metodlarning muvozanatli integratsiyasi muhim ahamiyat kasb etadi. Bu integratsiya o‘quvchining nutqini nafaqat erkin, balki aniq va mantiqiy qilishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, ingliz tilini o‘rganishda kommunikativ metodlar o‘quvchining lingvistik, psixologik va ijtimoiy rivojini bir butun tizim sifatida shakllantiradi. Ushbu metodlar tilni real hayot bilan bog‘lab o‘rganish imkonini berib, o‘quvchini zamonaviy jamiyatda faol muloqot qila oladigan shaxs sifatida tayyorlaydi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ingliz tilini o‘rganishda kommunikativ metodlarning qo‘llanilishi zamonaviy til ta’limining eng samarali va istiqbolli yo‘nalishlaridan biri ekanligi ilmiy tahlillar orqali o‘z tasdig‘ini topadi. Ushbu metodlar tilni faqat

grammatik qoidalar va lug‘aviy birliklar yig‘indisi sifatida emas, balki real hayotda faol muloqot qilish imkonini beruvchi ijtimoiy va kommunikativ vosita sifatida o‘zlashtirishga yo‘naltirilganligi bilan ahamiyatlidir. Kommunikativ yondashuv o‘quvchining nutqiy kompetensiyasini shakllantirish bilan bir qatorda, uning mustaqil fikrlashi, muloqot madaniyati va tilni amaliy qo‘llash qobiliyatini ham rivojlantiradi.

Mazkur yondashuv asosida tashkil etilgan ta‘lim jarayonida o‘quvchi passiv bilim oluvchi emas, balki faol muloqot ishtirokchisiga aylanadi. Dialoglar, rolli o‘yinlar, muammoli vaziyatlar va guruhli ishlash orqali o‘quvchilar ingliz tilida erkin fikr bildirish, savol berish va javob qaytarish ko‘nikmalarini egallaydi. Bu esa ularning nutqiy ishonchini oshirib, psixologik to‘siqlarni kamaytiradi va til o‘rganishga bo‘lgan ichki motivatsiyani kuchaytiradi [7].

Kommunikativ metodlarning muhim afzalliklaridan biri shundaki, ular til o‘rganish jarayonini hayotiy vaziyatlar bilan chambarchas bog‘laydi. O‘quvchi tilni sun‘iy mashqlar orqali emas, balki real muloqot ehtiyojlari asosida o‘zlashtiradi. Natijada o‘rganilgan til birliklari uzoq muddatli xotirada mustahkamlanadi va amaliy faoliyatda samarali qo‘llaniladi. Ayniqsa, tinglab tushunish va gapirish ko‘nikmalarining rivojlanishi o‘quvchining ingliz tilida erkin muloqot qilish imkoniyatini kengaytiradi.

Shuningdek, zamonaviy kommunikativ metodlar innovatsion pedagogik yondashuvlar bilan boyitilib, til o‘rganish jarayonini yanada samarali qiladi. Vazifa asosida o‘qitish, muammo asosida o‘rganish, aralash ta‘lim modeli va interaktiv mashg‘ulotlar o‘quvchining tilni mustaqil ravishda o‘zlashtirishiga, fikrlash va tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirishiga xizmat qiladi. Bu yondashuvlar ingliz tilini nafaqat kundalik muloqotda, balki akademik va professional sohalarda ham muvaffaqiyatli qo‘llash uchun mustahkam asos yaratadi.

Kommunikativ metodlarda o‘qituvchining roli ham sezilarli darajada o‘zgaradi. O‘qituvchi bilim beruvchi markaziy shaxsdan ko‘ra, o‘quv jarayonini tashkil etuvchi, yo‘naltiruvchi va rag‘batlantiruvchi rolni bajaradi. Bu esa o‘quvchilarning mustaqil o‘rganish ko‘nikmalarini shakllantirib, ularning ta‘lim jarayoniga bo‘lgan mas‘uliyatini oshiradi. Shu bilan birga, kommunikativ yondashuv grammatik bilimlarni inkor etmaydi, balki ularni muloqot jarayoniga integratsiyalashgan holda berishni taqozo etadi. Bu esa nutqning aniqligi va mantiqiyiligini ta‘minlaydi. Umuman olganda, ingliz tilini o‘rganishda kommunikativ metodlarning qo‘llanilishi o‘quvchilarning lingvistik, kognitiv va ijtimoiy rivojini bir butun tizim sifatida shakllantiradi. Ushbu metodlar o‘quvchini zamonaviy jamiyat talablariga mos, erkin fikrlovchi, madaniyatlararo muloqotga tayyor shaxs sifatida tarbiyalaydi. Natijada ingliz tilini o‘rganish jarayoni faqat bilim olish emas, balki shaxsiy va professional rivojlanishning muhim vositasiga aylanadi[8].

Shu bois, kommunikativ metodlarni ingliz tilini o‘qitish jarayonida keng joriy etish, ularni zamonaviy texnologiyalar va innovatsion pedagogik yondashuvlar bilan uyg‘unlashtirish til ta’limi sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Bu yondashuvlar kelajakda ingliz tilini o‘rganish samaradorligini yanada yuksaltirib, o‘quvchilarning global muloqot maydonida faol ishtirok etishiga keng imkoniyatlar yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Karimov D. Chet tillarni o‘qitishda kommunikativ yondashuv. Toshkent: Fan, 2019.
2. Toshmatova N. Onlayn va aralash ta’limda til o‘rgatish metodlari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
3. Xolmirzaeva G. Ingliz tilini o‘rgatishda interaktiv metodlar. Toshkent: Ta’lim nashriyoti, 2020.
4. Richards J.C. Communicative Language Teaching Today. Cambridge: CUP, 2006.
5. Harmer J. How to Teach English. London: Longman, 2007.
6. Littlewood W. Communicative Language Teaching. Cambridge: CUP, 2011.
7. Ellis R. Task-Based Language Learning and Teaching. Oxford: Oxford University Press, 2003.
8. Brown H.D. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. New York: Pearson Education, 2007.